

PAPP BOGLÁRKA

Behódolás vagy lázadás?

CSEPREGI JÁNOS: AZ AMERIKAI FIÚ

Ulpius-ház
Budapest, 2013
188 oldal, 2990 Ft

”

„Nindzsák és kovbojok, Konor Meklód és Juhász Előd, nagymama és a diszkódémon, és a nyolcvanas évek megannyi kelleke és szereplője; egy kelet-magyarországi amerikai álom” – Csepregi János Ulpius-háznál megjelent *Az amerikai fiú* című regénye a felnőtté váláshoz vezető első lépésre, a személyiség fejlődésének talán legellentmondásosabb pontjára mutat rá. Arra a pillanatra, amikor az ember felismeri, hogy a valóság egy „rohadt dolog”, és leginkább azért rohadt, mert nem történik benne semmi. De hova lehet menekülni egy ilyen élet elől?

Megjelenik a nyolcvanas évek vidéki ifjúságának álomvilága: Amerika filmekből, képregényekből és indiántörténetekből összeálló mítosza – bár ez több ponton összekeveredik és a regény végéig nem válik el igazán a Szovjetunió idealizált képétől („Kisöreg, Pesten is, ami mégis csak a magyar Moszkva, mindenki ilyenkel teker!”, „Na! Végre indulunk. Helló, kis Olga! Helló, kis Szerjózsa! Irány a nagyváros! Irány Amerika!”). Amerika megtestesülése első sorban Feri, az amerikai fiú, a rocker-bálvány, másodsorban a nagyváros, Szolnok, a popkultúra termékei pedig mind a lázadás eszközeivé lépnek elő. Lázadás ez az álom, vagy csak életszerű életre törekvés?

Feri a vagány srác, akire minden fiú hasonlítani akar, akivel az összes lány járni akar, aki nem foglalkozik a felnőttekkel, aki bátor, igazi haver, az meg már csak mellékesen derül ki, hogy még halhatatlan is. Az álom megtestesítője. Aztán mégis meghal. Az álom értelme, hogy valahogy elviselhetővé tegye az elviselhetetlent vagy a semmit. De mi van, ha már az első pár oldalon meghal ez az álom? Hogyan léphet a tökéletes amerikai fiú helyébe egy magát meg sem nevező gyerek, akiről senki nem veszi észre, hogy fellázadt?

A regény tizenegy stációra van felosztva, melyek a névtelen kiskamasz fiú kálváriájának állomásai. Mintha azt mondanánk vele, hogy ilyet már láthattunk a történelemben: így jár az, aki meg akarja váltani a világot, aki mást akar, mint ami az eleve adott. De pontosan mi is lesz a lázadás vége? A régi amerikai fiú halála és az új születése közé beiktatott át-

meneti állapot a felnőtté válás „beavatási szertartása” lesz, ami a probléma felismerésével indul el Feri halála után: „*Mostanában rosszul mennek a dolgok. Ebből a bénázásból pedig már nagyon elegendem van. (...) Ideje lenne végre új életet kezdeni. Újat, még hozzá olyat, amiben nincs helye a gyengeségnek.*” Betarthatatlan döntések sorozata, egy lelki vezető (aki egyenesen az ördögtől kap utasításokat), mindez az Amerika-mítossszal és a diszkós-rocker ellentéttel özszekeverve, folyamatos önreflexióval tarkítva.

Nem mindig egyértelmű, hogy a valóság és a fantázia világa mennyire válik szét az elbeszélő számára, annak ellenére sem, hogy néha egy-egy pillanatra felvillan a valóság, amiben nem úgy történnék a dolgok, mint ahogy azt előre elképzeltük: „*Na jó, tomahók nem volt. Meg fenyegetőzés se (...). Sajnos igazából semmi sem történt.*” A lázadás is csak egy álom tehát, hiszen az indulatot tükröző cselekedetek megmaradnak a gondolatok, esetleg a szavak szintjén, ugyanakkor mégis ez vezet el odáig, amikor megszületik az új amerikai fiú. A belső monológok szintjén élő lázadás végül felszínre tör – a külvilág és az olvasó számára teljesen váratlanul. A tizenhat éves nagyfiú, a főhóst és barátját kínzó rocker, Tóth Karcsi lenne a beavatási rítus vezetője? Kívülről nézve mindenképp, de az olvasó élhet a gyanúperrel, hogy az ő szerepe csak annyi, hogy katalizátorként felgyorsítsa az elbeszélőben zajló folyamatokat.

Érdekes, hogy az amerikai fiúvá válás lépcsője a városba, Szolnokra való eljutás is, ami viszont iskolai jutalomként érhető el, ami talán az egyik legnagyobb dilemma lehetne. De nem lesz, mert bár a főhős észleli a helyzet visszásságát („*Jó rossznak lenni. De azért Szolnokot kihagyni? (...) Hát azt nem könnyű.*”), meg is hozná a maga döntését („*Persze jó lenne Szolnokra menni, de ha nem, akkor nem.*”), de erre mégsem lesz szüksége, minden átmenet és különösebb indok nélkül meghozzák mások a feje fölött, utazik, így nem kell megalkudnia. Ez tűnik talán a regény leggyengébb pontjának, mikor a valóság ugyanolyan abszurdá válik, mint az egyébként folyamatosan jelen lévő fantázia, és a felnőttek világa behódol, és legitimálja az átváltozást hétköznapi gyerekből amerikai fiúvá.

Behódolás vagy lázadás a rendszer ellen? Az *amerikai fiú* című könyvnek nem csak a tartalma, hanem már a megjelenése is ezt a kérdést feszegeti. Mintha Marshall McLuhan híres mondata, mely szerint „*a médium maga az üzenet*” („*the medium is the message*”) kelne itt életre. Behódolás a gazdasági mutatóknak, vagy lázadás a szakma belterjessége ellen? Először egy blogon jelent meg részletekben (<http://azamerikai.hu/>), majd 2013-ban az Ulpius-ház adta ki könyv formában. A regény végén feltett nagy kérdés: „*Hogyan lázadjon a tanárok ellen az ember, ha nem tűnik fel senkinek?*” mintha kiszólna a szövegből. Irodalmár körökben mindeddig egyet jelentett volna a szakmai öngyilkossággal a közönség igényeit figyelembe vevő, Fejős Éva, Vass Virág és Szepesi Niki nevével, meg persze a *Szürke ötven árnyalatával* összeforrt Ulpiusnál megjelenni. Csepregi János könyvéről az elmúlt egy évben mégis sorra jelentek meg a kritikák az irodalmi lapok hasábjain. A kérdés csak az, hogy ennek a szövegnek a megjelenése a populáris irodalom betörése a mainstreambe vagy ellenkezőleg: a mainstream tört ki a populáris könyvek piacára?